

En kollektivavtalsbunden arbetstagarorganisation för hamnarbetare varslade om blockad mot fartyg med rysk anknytning. Blockaden ansågs inte vara en sympatiåtgärd, eftersom det inte var tillräckligt utrett att det fanns en utländsk primär lovlig facklig stridsåtgärd. Blockaden, som skulle pågå i närmare tre och en halv vecka, ansågs i stället vara en politisk stridsåtgärd med internationell bakgrund (Rysslands invasion av Ukraina). Blockaden var enligt Arbetsdomstolen avsedd att pågå under så pass lång tid och därmed få en sådan inverkan på berörda arbetsgivares affärsledningsrätt enligt kollektivavtalet att den inte framstod som en protest- och demonstrationsåtgärd. Vid den bedömningen beaktade domstolen också att arbetstagarorganisationen nyligen hade vidtagit en motsvarande blockad med ett snarlikt syfte som varade i ungefär en och en halv månad. Den varslade blockaden stod därför i strid med 41 § första stycket andra punkten medbestämmandelagen. Interimistisk prövning.

ARBETSDOMSTOLEN
Rotel 3:1

BESLUT
2022-06-01
Stockholm

Beslut nr 33/22
Mål nr A 75/22

KÄRANDE

Svenska Hamnarbetarförbundet, Sydatlanten 15, 418 34 Göteborg
Ombud: jur.kand. Frederick Batzler samt John Nordmark, AB Södra byrån,
Rosencrantzgatan 29 C, 273 31 Tomelilla

SVARANDE

Sveriges Hamnar, Box 5384, 102 49 Stockholm
Ombud: arbetsrättsjuristen Henrik Olander, Transportföretagen TF AB,
Box 186, 201 21 Malmö

SAKEN

fastställelse av stridsåtgärds lovlighet; nu fråga om interimistiskt beslut

Bakgrund

Mellan parterna gäller kollektivavtal sedan den 5 mars 2019.

Den 24 februari 2022 inledde Ryssland en fullskalig invasion av Ukraina, vilken fortfarande pågår.

Den tidigare blockaden

Den 17 mars 2022 varslade Svenska Hamnarbetarförbundet (förbundet) Sveriges Hamnar om stridsåtgärd i form av blockad mot fartyg på väg till och från Ryssland samt fartyg med ryskt gods som anlöper svenska hamnar. Blockaden omfattade även ryskflaggade, ryskägda och ryskkontrollerade fartyg som för tillfället inte seglar på ryska hamnar eller fraktar ryska export- eller importvaror. I varslet angavs att blockaden utgjorde riksomfattande sympatiåtgärder till stöd för Ukrainas hamnarbetare och civilbefolkning. Den 22 mars 2022 förtydligade förbundet, på Sveriges Hamnars begäran, den varslade blockadens innebörd och omfattning i olika avseenden. Blockaden trädde i kraft den 28 mars 2022.

Den 27 april 2022 gjorde Sveriges Hamnar en fredspliktsinvändning hos förbundet mot blockaden och gjorde gällande i huvudsak att blockaden inte utgjorde en facklig sympatiåtgärd, utan att det i stället var fråga om en otilåten politisk stridsåtgärd med internationell anknytning.

Den 28 april 2022 meddelade förbundet Sveriges Hamnar att det inte avsåg att avbryta den pågående blockaden, men att den tidsbegränsades till den 31 maj 2022.

Den 29 april 2022 ansökte Sveriges Hamnar om stämning i Arbetsdomstolen mot förbundet (mål nr A 58/22) och yrkade bl.a. skadestånd och fastställelse, även interimistiskt, av att blockaden var olovlig.

Under Arbetsdomstolens ledning träffade parterna den 6 maj 2022 en överenskommelse som innebar att blockaden upphörde med utgången av fredagen den 13 maj 2022, vilket medförde att Sveriges Hamnar återkallade sin talan och målet avskrevs måndagen den 17 maj 2022.

Den nu varslade blockaden

Samma dag, den 17 maj 2022, varslade förbundet återigen Sveriges Hamnar om stridsåtgärd i form av blockad mot fartyg på väg till och från Ryssland samt ryskflaggade, ryskägda och ryskkontrollerade fartyg som för tillfället inte seglar på ryska hamnar. Av varslet framgår att blockaden vidtas i solidaritet med ukrainska hamnarbetare och den ukrainska arbetarklassen samt belarusiska järnvägsarbetare, som sympatiåtgärder till stöd för vissa närmare angivna konfliktåtgärder som har vidtagits av ukrainska och belarusiska fackföreningar och arbetstagare. Blockaden skulle enligt varslet träda i kraft den 26 maj 2022 kl. 11.00 och gälla till den 26 juni 2022 kl. 11.00. Den 20 maj 2022 meddelade förbundet Sveriges Hamnar att blockaden i stället skulle träda i kraft den 27 maj 2022 kl. 11.00.

Den 20 maj 2022 gjorde Sveriges Hamnar en fredspliktsinvändning hos förbundet mot blockaden och gjorde – liksom tidigare – gällande att blockaden inte utgjorde en facklig sympatiåtgärd utan i stället var en otillåten politisk stridsåtgärd med internationell anknytning.

Den 24 maj 2022 ansökte förbundet om stämning i Arbetsdomstolen mot Sveriges Hamnar i detta mål om den varslade blockadens lovlighet och begärde ett interimistiskt beslut i frågan.

Den 27 maj 2022 meddelade förbundet Sveriges Hamnar att den varslade blockaden inte kommer att verkställas förrän den 2 juni 2022.

I detta beslut behandlas förbundets yrkande om interimistiskt beslut.

Yrkande och inställning

Förbundet har yrkat att Arbetsdomstolen ska förklara att förbundet, för tiden till dess målet slutligt avgörs, är rättsligt oförhindrat att vidta blockaden i enlighet med utfärdat varsel.

Sveriges Hamnar har bestritt yrkandet om interimistiskt beslut.

Parterna har till stöd för sin talan i fråga om interimistiskt beslut anfört i huvudsak följande.

Förbundet

Grunder

Den varslade blockaden är en i behörig ordning beslutad och varslad facklig sympatiåtgärd till stöd för följande fackliga primärkonflikter.

- Fria ukrainska fackföreningskonfederationens (KVPU) begäran om blockad mot rysk sjöfart och fossila bränslen.
- Ukrainska hamnarbetares blockad mot hantering av ryskt krigsmateriel i hamnen i Berdjansk.
- Ukrainska skolchefer och rektorers massuppsägningar i Melitopols skolor.
- Ukrainska tjänstemäns blockad mot arbetsuppgifter i Melitopols kommunala administration.
- Belarusiska järnvägsarbetares blockad och aktioner mot hantering av ryskt krigsmateriel.

Samtliga dessa primärkonflikter ska betraktas som lovliga. Därför är också den blockad som förbundet varslat om lovlig enligt 41 § första stycket fjärde punkten medbestämmandelagen.

Om Arbetsdomstolen skulle finna att förbundet inte har varslat om en lovlig facklig sympatiåtgärd, gör förbundet i andra hand gällande att den varslade blockaden utgör en lovlig politisk stridsåtgärd med facklig bakgrund, som har varslats på begäran av KVPU och det ukrainska hamnarbetarförbundet Skydd för rättvisa (Zahyst spravedlyvosti), som är en medlemsorganisation i KVPU.

Omständigheter

Bakgrund

Den ryska invasionen och kriget i Ukraina har medfört omfattande förstörelse och enormt lidande för den ukrainska civilbefolkningen. Stora delar av östra och södra Ukraina ockuperas nu av Ryssland. Liksom resten av befolkningen har hamnarbetarna i Ukraina på olika sätt drabbats hårt av kriget. De flesta har avskurits från sin försörjning. Många har tvingats fly från sina hemstäder som ockuperas av rysk militär. Vissa har tagit värvning och deltar i det militära motståndet mot invasionen. Andra har engagerat sig i civila insatser, som att få fram förnödenheter eller transportera skadade och flyktingar.

Ryssland har i de ockuperade områdena tagit över viktiga arbetsplatser, upprättat en civil administration och förbereder till synes att annektera territorierna. För många ukrainska arbetstagare, såsom hamnarbetare, kommunala administratörer och skolledare i ryskkontrollerade områden, har ockupationen inneburit att Ryssland har inträtt som deras arbetsgivare. På flera håll har den nya relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare föranlett konfliktåtgärder från båda sidor.

För förbundet stod det redan i början av mars 2022 klart att den militära konflikten drabbade hamnarbetarna och deras fackliga organisationer hårt, och att det fanns behov av och efterfrågan på sympatiåtgärder. Förbundet uppfattade även att den ryska invasionen medförde ett direkt angrepp på de ukrainska hamnarbetsförbunden.

Förbundet beslutade därför om den tidigare blockaden. Blockaden fick mycket uppmärksamhet och kommenterades positivt av Ukrainas president Volodymyr Zelenskyj.

Den 17 maj 2022 varslade förbundet Sveriges Hamnar om sympatiåtgärder i form av en ny blockad mot ryska fartyg.

Förbundets nu varslade blockad

Den nu varslade blockaden skulle, enligt varslet, vara i en månad och upphöra den 26 juni 2022 kl. 11.00. Förbundet har senare skjutit fram ikraftträdandet till den 2 juni 2022, men blockaden ska upphöra i enlighet med varslet. I praktiken kommer bara något enstaka fartyg att påverkas av blockaden. Handeln med Ryssland i allmänhet har minskat drastiskt och i det närmaste upphört till följd av kriget i Ukraina.

Blockaden vidtas i solidaritet med ukrainska hamnarbetare och den ukrainska arbetarklassen samt belarusiska järnvägsarbetare, i syfte att stödja de i varslet nämnda konfliktåtgärderna som vidtagits av ukrainska och belarusiska fackföreningar och arbetstagar.

Det framgår av förbundets varsel att det inte är fråga om en politisk stridsåtgärd, utan om sympatiåtgärder till stöd för tydligt definierade primärkonflikter. Förbundet har inte som syfte med blockaden att varaktigt avskära svenska hamnarbetsgivares affärsförbindelser med Ryssland.

De ukrainska fackföreningarna

Den ryska invasionen försatte de ukrainska fackföreningarna och deras medlemmar i krigstillstånd. Många arbetstagar har avskurits från sin försörjning. Tusentals har tvingats fly från sina hemstäder. En stor del av befolkningen är inkallad i försvaret och deltar i den militära insatsen mot invasionen. Andra har engagerat sig i civilförsvaret, och arbetar med att få fram förnödenheter eller transportera skadade och flyktingar.

Kriget har utsatt fackföreningarna för stora prövningar. I de ockuperade områdena har ukrainska arbetstagarorganisationer i praktiken helt upphört att verka. Det saknas faktiska förutsättningar för fackföreningar där att formellt agera till stöd för sina medlemmar. Dels uppställer det pågående kriget hinder, dels har den ryska ockupationsmakten agerat repressivt mot civilt motstånd från den ukrainska befolkningen. Många ukrainska arbetstagar har lämnat sina hem och arbetsplatser och flytt till delar av landet som inte härjas av kriget.

Även i de delar av landet som fortfarande står under ukrainsk kontroll är det svårt för fackföreningarna att agera. De ukrainska hamnarbetarförbunden har varit särskilt ansatta av kriget, eftersom hamnarna från militärstrategisk synpunkt är viktiga både för det ukrainska försvaret och för den ryska krigsinsatsen. Hamnarna längs Svarta havet är stängda och har sedan krigets början utsatts för rysk beskjutning. I hamnarna längs Donau som fortfarande är öppna sker en enorm arbetsinsats för att hantera allt ukrainskt gods som annars skulle skeppats över Svarta havet. Arbetet är förenat med stor fara eftersom det förekommer flyg- och raketangrepp mot hamnarna.

Det ukrainska hamnarbetarförbundet Skydd för rättvisa, som ingår i fackföreningsfederationen KVPU, blev av med de flesta ledande medlemmar när dessa kallades in till militärtjänstgöring. Andra ledande medlemmar deltar i civilförsvaret. Även för det större ukrainska hamnarbetarförbundet, Ukrainska sjötransportarbetarförbundet (MTWTU), har det varit svårt att agera eftersom krigsinsatsen har tagit i princip all personal och alla resurser i anspråk. De hamnarbetare som inte är inkallade eller på annat sätt deltar i krigsinsatsen arbetar hårt för att lasta exportvaror och lossa förnödenheter i de få kvarvarande hamnar som är öppna.

I de ockuperade delarna av Ukraina har Ryssland övertagit den civila administrationen. Det innebär bl.a. att ockupationsmakten kontrollerar den kommunala verksamheten i städer som Melitopol, Mariupol, Kherson och Berdjansk. För kommunanställda arbetstagare, såsom kommunala tjänstemän, skolledare, rektorer och lärare, betyder det i sin tur att Ryssland har inträtt som arbetsgivare. Löner betalas ut i ryska rubel och arbetsledningen följer direktiv från den ryska staten.

I städerna Mariupol, Kherson och Berdjansk har Ryssland övertagit kontrollen över hamnarna från de statliga ukrainska hamnbolagen. Därmed har den ryska staten även i hamnarna inträtt som arbetsgivare.

Den nya relationen mellan Ryssland som arbetsgivare och ukrainska arbetstagare har i flera ockuperade städer orsakat protester och fackliga stridsåtgärder. Ockupationsmakten har i många fall svarat med hot, våld, kidnappningar och uppsägningar.

Nedan följer en redogörelse för de fackliga primärkonflikter som förbundets varslade blockad avser att stödja.

KVPU:s begäran om sympatiåtgärder

Trots svårigheterna att agera med anledning av kriget, samlade sig KVPU, där bl.a. hamnarbetarförbundet Skydd för rättvisa ingår, och anslog den 21 mars 2022 en formell begäran om sympatiåtgärder från den europeiska fackföreningsrörelsen. Begäran, som riktade sig till Europeiska fackliga samorganisationen (ETUC), Europeiska transportarbetarfederationen (ETF) samt europeiska fackföreningar i allmänhet, innefattade en uppmaning att blockera ryska fossila bränslen i europeiska hamnar.

Den ukrainska regeringen har själv uppmanat till internationella blockader mot rysk sjöfart och har också ställt sig positiv till förbundets tidigare blockad som var i linje med vad KVPU begärde i sitt anslag.

Blockad mot hantering av ryskt krigsmateriel i hamnen i Berdjansk

Hamnstaden Berdjansk i södra Ukraina ockuperades av Ryssland den 26 februari 2022. Ryssland tog då över kontrollen över hamnen från det statliga ukrainska hamnbolaget. I samband med detta inträdde Ryssland som arbetsgivare för de ukrainska hamnarbetare som var anställda i hamnbolaget.

Hamnen i Berdjansk öppnades den 14 mars 2022 av Ryssland för att hantera krigsmateriel och föra ut ukrainskt spannmål. I samband med öppnandet vägrade de ukrainska hamnarbetarna gemensamt att lossa krigsmateriel eller lasta spannmål på ryska fartyg. Detta medförde att de förlorade sina jobb och ersattes av rysk militär personal.

Hamnarbetarna i Berdjansk har inte återfått sina anställningar och har inte fått någon kompensation från Ryssland.

Massuppsägningar och protester i Melitopol

Staden Melitopol i södra Ukraina ockuperades den 1 mars 2022. Ryssland tog i samband med ockupationen kontrollen över den kommunala administrationen.

Den ukrainska befolkningen i Melitopol har organiserat flera protester mot ockupationen. Stadens borgmästare, Ivan Fedorov, kidnappades den 11 mars 2022 av rysk militär och släpptes först den 16 mars 2022 som en del av ett fångutbyte mellan Ryssland och Ukraina. Ivan Fedorov verkar numera i exil på ej ockuperat ukrainskt territorium.

I mars 2022 beslutade den nya ryska administrationen att öppna Melitopols skolor och införa en rysk läroplan. Beslutet väckte stor upprördhet och ledde till att skoldistriktets samtliga skolchefer och rektorer i samförstånd sa upp sig i slutet av mars 2022. Massuppsägningarna skedde i protest mot den nya läroplanen. Den ryska ockupationsmakten svarade med att kidnappa chefen för den kommunala utbildningsförvaltningen i Melitopol, Iryna Shcherbak, samt fyra skolchefer.

Borgmästaren Ivan Fedorov uttalade sitt stöd för massuppsägningarna.

Även andra kommunala tjänstemän i Melitopol har agerat mot den ryskkontrollerade administrationen, bl.a. genom att försätta centrala arbetsuppgifter i blockad och vägra samarbeta med ockupationsmakten.

Belarusiska järnvägsarbetares blockad och aktioner mot hantering av ryskt krigsmateriel

Även i andra länder än Ukraina har fackliga stridsåtgärder vidtagits mot den ryska invasionen. I Belarus organiserar järnvägsarbetare blockader, maskningsaktioner, felväxlingar, nedsläckning av signalsystem och liknande kollektivt agerande för att förhindra transporter av ryskt krigsmateriel till Ukraina. Eftersom den belarusiska regimens tolerans för dissidens är minimal, har aktionerna vidtagits i hemlighet. Det har även förekommit skadegörelse, men förbundets sympatiåtgärder tar inte sikte på sådana handlingar.

Stridsåtgärderna har riktat sig mot det statsägda företaget Belarus järnvägar och har i perioder effektivt avskurit järnvägsförbindelserna mellan Belarus och Ukraina. Regimen har svarat med arresteringar och våld. Det finns rapporter om att tortyr har förekommit mot järnvägsarbetare som deltagit i konfliktåtgärder mot det statliga järnvägsbolaget.

Belarus klassas av det oberoende forskningsinstitutet Freedom House som en konsoliderad auktoritär regim. Landets fackföreningar är kontrollerade av staten och fria arbetstagarorganisationer utsätts för omfattande repression.

Rättslig argumentation

Den varslade blockaden ska i första hand betraktas som en facklig sympatiåtgärd, vilket förutsätter att det finns en lovlig primärkonflikt som blockaden avser att stödja. De konfliktåtgärder som har redogjorts för ska betecknas som stridsåtgärder och betraktas som lovliga.

Konflikten mellan Ryssland och Ukraina är främst militär, men motståndet har även tagit sig civila former. I några fall har det civila motståndet även genomförts som fackliga stridsåtgärder riktade mot en arbetsgivarmotpart. Krigssituationen utesluter inte att sådana kollektiva aktioner kan betraktas som fackliga stridsåtgärder. Tvärtom framstår det som naturligt att fackföreningar och grupper av arbetstagare i ofärdstider agerar mot en främmande ockupationsmakt. Att sådana stridsåtgärder inte lika tydligt som andra stridsåtgärder framstår som fackliga, eller även har politiska syften som rör motståndet mot ockupationsmakten, saknar betydelse.

Förbundet agerar till stöd för fackliga primärkonflikter i Ukraina och Belarus

Eftersom det är oklart för förbundet hur stridsåtgärder definieras i Ukraina eller Belarus, bör domstolen utgå från allmänna principer vid bedömningen av om det förekommer en stridsåtgärd. Stridsåtgärdsbegreppet kan definieras som en kollektiv åtgärd i syfte att utöva påtryckning i arbetsförhållandet. Begreppet är vidsträckt. Varje åtgärd eller underlåtelse att agera, eller redan ett varsel om konfliktåtgärder, kan betraktas som en stridsåtgärd (se bl.a. AD 1986 nr 4).

De stridsåtgärder som förbundet har angett som primärkonflikter i varslet är just kollektiva åtgärder som riktar sig mot motparten i arbetsförhållandet i syfte att utöva påtryckning. KVPU:s begäran om sympatiåtgärder tar förvisso sikte på Ryssland som angripande stat i den militära konflikten mellan Ryssland och Ukraina. Men begäran berör även förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare såtillvida att arbetstagare i KVPU:s medlemsorganisationer i flera fall står i ett arbetsförhållande till Ryssland som ockuperande makt, vilket också framgår av KVPU:s begäran.

Ryssland har inträtt som arbetsgivare för hamnarbetarna i Berdjansk genom att ockupationsmakten tog kontroll över det ukrainska hamnbolaget. På samma sätt har Ryssland inträtt som arbetsgivare för skolcheferna, rektorerna och de kommunala tjänstemännen i Melitopol i och med att Ryssland tog kontroll över den kommunala administrationen i staden. I båda fallen är det ockupationsmakten som leder och fördelar arbetet och betalar ut lönerna. Stridsåtgärder i Berdjansk och Melitopol riktar sig mot den som har faktisk och rättslig kontroll över arbetsplatserna, vilket är ockupationsmakten och den ryskkontrollerade kommunala administrationen.

Hamnarbetarna i Berdjansk vägrade kollektivt att lossa ryskt krigsmateriel och lasta ukrainskt spannmål. Syftet med åtgärden var att förhindra att deras arbetsplats och deras faktiska arbetsgivare skulle bidra till den ryska krigsinsatsen.

I Melitopol sade skolcheferna och rektorerna upp sig i en samordnad massuppsägningsaktion. Syftet med aktionen var att protestera mot hur den ryskkontrollerade kommunala skoladministrationen avsåg att förändra undervisningen och därmed också skolledarnas och rektorernas arbetsuppgifter. Likaså agerade ukrainska kommunala tjänstemän i Melitopol kollektivt i protest mot kommunledningen när de försatte vissa arbetsuppgifter i blockad.

De belarusiska järnvägsarbetarna vidtog kollektiva åtgärder för att förhindra att ryskt krigsmateriel skulle transporteras på de statliga järnvägarna. Syftet var att förhindra att deras arbetsplats och arbetsgivare skulle bidra till den ryska krigsinsatsen.

Stridsåtgärder vidtas alltså mot arbetsgivaren för att kollektivt utöva påtryckning i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Primärkonflikterna i Ukraina och Belarus är lovliga

Primärkonflikterna som den varslade blockaden ska stödja är lovliga. Förbundet saknar kännedom om ukrainsk och belarusisk rätt, men eftersom den ukrainska regeringen vid flera tillfällen har uppmanat till sådana blockader och dessutom uttalat sitt stöd för förbundets första blockad, måste KVPU:s begäran om sådana sympatiåtgärder betraktas som lovlig.

När det gäller de stridsåtgärder som vidtagits i Berdjansk och Melitopol har i vart fall massuppsägningsaktionen som genomfördes av skolledare och rektorer sanktionerats av Melitopols borgmästare i exil. Man får förmoda att

kommuntjänstemännens aktioner också har sanktionerats av ukrainska staten. Det står helt klart att de stridsåtgärder i Ukraina som förbundet har valt att stödja med sitt sympativarsel inte skulle medföra några sanktioner från den ukrainska staten eller ukrainska arbetsgivare. Stridsåtgärder ska därmed betraktas som lovliga.

Att stridsåtgärder som vidtagits av belarusiska järnvägsarbetare eventuellt är olovliga enligt belarusisk lag saknar betydelse. Eftersom Belarus är en diktatur som uppvisar grova brister i respekten för mänskliga rättigheter och rätten att bilda fria fackföreningar, skulle det strida mot grunderna för den svenska rättsordningen att bedöma stridsåtgärder som lovliga enligt belarusisk lag.

Det skulle även strida mot grunderna för den svenska rättsordningen att underkänna utländska stridsåtgärder som har vidtagits i extrema ofärdstider bara för att de har vissa formella brister. Det kan inte heller vara rimligt att komma fram till slutsatsen att en grupp arbetstagare skulle fråntas rätten att agera kollektivt för att utöva påtryckning mot motparten bara för att deras fackliga organisationer förhindras av en krigssituation att agera för deras räkning.

I det ovan redovisade sammanhanget måste det därför vara tillåtet för en svensk fackförening att vidta sympatiåtgärder för ukrainska och belarusiska arbetstagare som genomför stridsåtgärder mot sina respektive arbetsgivare.

Avsaknaden av formell begäran om sympatiåtgärder saknar betydelse

Medan förbundet har mottagit en formell begäran om sympatiåtgärder från KVPU och från Skydd för rättvisa har ingen sådan begäran inkommit från skolledarna och kommundienstmännen i Melitopol eller från järnvägsarbetarna i Belarus. Det saknar emellertid betydelse eftersom en sådan begäran inte måste ha framställts för att en part ska ha rätt att vidta sympatiåtgärder. För att en sympatiåtgärd ska vara lovlig krävs dock att det förekommer en lovlig primärkonflikt (se AD 2021 nr 36).

Domstolen måste beakta den extremt svåra situation som ukrainska och inte minst belarusiska fackföreningar och arbetstagare agerar i för tillfället. Det vore orimligt att uppställa ett krav på att en grupp arbetstagare som agerar i en krigssituation eller i ett land där fackliga rättigheter inte respekteras måste ägna sig åt att skicka formella handlingar för att kunna få internationellt fackligt stöd.

Blockaden är, i andra hand, en lovlig politisk stridsåtgärd

Om Arbetsdomstolen skulle finna att förbundet inte har varslat om en facklig sympatiåtgärd, gör förbundet i andra hand gällande att blockaden utgör en lovlig politisk stridsåtgärd med facklig bakgrund. Förbundets syfte är att tydligt manifesterar sin solidaritet med KVPU och de ukrainska hamnarbetarna i Skydd för rättvisa.

Att förbundet inte tillhör någon internationell organisation som uppmanat till konfliktåtgärder kan inte vara avgörande för bedömningen om en politisk stridsåtgärd med internationell anknytning är tillåten i det här fallet. Förbundet har haft ett lika starkt intresse av att ge eftertryck för sitt stöd till sina ukrainska kollegor och systerorganisationer som de fackliga organisationerna i AD 1980 nr 15 hade att protestera mot diktaturen i Chile. Detta gäller oavsett om det finns ett formellt organisatoriskt band med de ukrainska arbetstagarorganisationerna.

Enligt AD 1980 nr 15 bör en till sina verkningar begränsad blockad kunna upprätthållas under längre tid än en total arbetsnedläggelse som görs för att uttrycka avståndstagande från de politiska förhållandena i ett främmande land. Den varslade blockaden är endast partiell och har begränsad verkan för Sveriges Hamnars medlemmar. På sin höjd kommer något enstaka fartyg att påverkas, särskilt med tanke på att handeln med Ryssland i allmänhet har minskat drastiskt sedan kriget började. Vidare har EU beslutat om ytterligare sanktioner mot Ryssland, vilket torde innebära att verkan av förbundets stridsåtgärder ytterligare begränsas. Dessutom har förbundet tidsbegränsat blockaden så att den ska upphöra den 26 juni 2022. Den sammanlagda effekten av blockaderna måste därför anses så ringa att de inte påverkar arbetsgivarnas affärsledningsrätt.

Mot bakgrund av att angreppet på de ukrainska hamnarbetarna och deras fackliga organisationer saknar motsvarighet i modern tid, framstår det som självklart att förbundet har velat ge eftertryck för sitt stöd till sina ukrainska kollegor och systerorganisationer. Utrymmet för en sådan blockad som förbundet har varslat om måste i extrema ofärdstider vara väsentligt större än annars.

Sveriges Hamnar

Grunder

Det ifrågasätts inte att förbundets beslut om den varslade blockaden har fattats i behörig ordning.

Rysslands invasion av Ukraina har inte inneburit att ukrainska arbetstagare har blivit arbetstagare åt Ryssland. Det pågår inte fackliga stridsåtgärder i Ukraina eller Belarus. Den varslade blockaden är därmed ingen lovlig sympatiåtgärd.

Det är i stället fråga om en politisk stridsåtgärd med internationell anknytning.

Blockaden har inte beslutats på uppmaning av en internationell facklig organisation till vilken förbundet är anslutet. Blockaden tycks enbart ha en politisk sida och saknar anknytning till något fackligt intresse.

Parternas kollektivavtal vilar på den tysta förutsättningen att rätten till affärs-, arbets- och företagsledningen tillkommer arbetsgivaren ensam i den mån annat inte har uttryckligen avtalats.

Blockaden får konsekvenser för Sveriges Hamnars medlemsföretag och medför bl.a. att hamnars affärsförbindelser varaktigt kan försvåras, och innebär därmed en begränsning av arbetsgivarens arbets- och affärsledningsrätt enligt kollektivavtalet. Blockaden utgör inte endast en protest- och demonstrationsåtgärd och är därför en olovlig stridsåtgärd enligt 41 § första stycket andra punkten medbestämmandelagen.

Omständigheter och rättslig argumentation

Förbundet agerar inte till stöd för någon lovlig primärkonflikt

De händelser i Ukraina och Belarus som förbundet redogör för är inte fackliga stridsåtgärder.

Det stämmer inte att Ryssland genom sin folkrättsvidriga invasion av Ukraina har inträtt som arbetsgivare för ukrainska arbetstagare, t.ex. hamnarbetare, kommunala administratörer och skolledare.

Sveriges Hamnar ifrågasätter inte uppgiften att Rysslands invasion av Ukraina har inneburit att de inhemska arbetstagarorganisationerna i praktiken har upphört att verka.

Av Fria ukrainska fackföreningskonfederationens (KVPU) begäran, daterad den 22 mars 2022, framgår att KVPU den 21 mars 2022 uppmuntrade sina fackliga bröder och systrar att inte lossa ryskt fossilt bränsle i europeiska hamnar. Av handlingen framgår inte att KVPU anser sig vara i en facklig konflikt med Ryssland.

Inte heller av Skydd för rättvisas skrift den 2 maj 2022 framgår att den organisationen anser att det pågår en facklig konflikt med Ryssland.

Sveriges Hamnar ifrågasätter inte vad förbundet har påstått om händelserna i hamnen i Berdjansk, utom att de ukrainska hamnarbetarna skulle vara arbetstagare åt Ryssland.

Massuppsägningarna och protesterna i Melitopol är inga fackliga stridsåtgärder utan i stället ett ockuperat folks modiga och berättigade protest mot en invasionsmakt.

Belarusiska järnvägsarbetares och andras sabotageaktioner mot ryska järnvägstransporter var inga fackliga stridsåtgärder.

Sveriges Hamnar ifrågasätter inte att fria fackföreningar och deras medlemmar i Belarus förtrycks av staten.

Förbundet har inte fått någon förfrågan om att vidta fackliga sympatiåtgärder av ukrainska eller belarusiska arbetstagarorganisationer.

Eftersom det inte pågår fackliga stridsåtgärder i Ukraina, saknar det betydelse om de åtgärder som ukrainska hamnarbetare, skolchefer, rektorer och tjänstemän vidtar är lovliga enligt ukrainsk lag. Det saknar även betydelse om de belarusiska järnvägsarbetarnas aktioner mot ryska järnvägstransporter är lovliga enligt belarusisk lag. Om förbundet vidhåller att det pågår fackliga stridsåtgärder i Ukraina och Belarus, måste förbundet lägga fram bevisning om innehållet i ukrainsk och belarusisk rätt.

Blockaden är i stället en politisk stridsåtgärd med internationell anknytning

Den blockad som förbundet har varslat om är en politisk stridsåtgärd med internationell anknytning. En sådan stridsåtgärd är, enligt AD 1980 nr 15, tillåten i ett kollektivavtalsförhållande under förutsättning att

1. den har beslutats av en internationell facklig organisation till vilken fackförbundet är anslutet,
2. den inte sträcker sig över en längre tid, och
3. den inte får alltför ingripande verkningar.

Ingen av dessa förutsättningar är uppfylld i detta fall.

När förbundet varslade om blockaden var det inte på uppmaning av en internationell facklig organisation till vilken förbundet är anslutet.

Blockaden ska pågå till den 26 juni 2022 kl. 11.00, vilket innebär att den kommer att sträcka sig över en längre tid och inte är en kortvarig protest- och demonstrationsåtgärd.

Blockaden får konsekvenser för Sveriges Hamnars medlemsföretag, exempelvis genom att hamnarnas kunder omdirigerar gods till andra hamnar eller att ett visst anlöp helt upphör att komma till Sverige. Följden är att hamnars affärsförbindelser varaktigt kan försvåras. Blockaden innebär därmed en begränsning av arbetsgivarens arbets- och affärsledningsrätt enligt kollektivavtalet.

Den varslade blockaden strider således mot 41 § första stycket andra punkten medbestämmandelagen.

Utredningen

Frågan om interimistiskt beslut har avgjorts efter ett särskilt sammanträde med parterna, som gett in viss skriftligt material.

Skäl

Är blockaden en lovlig facklig sympatiåtgärd?

Enligt förbundet är den varslade blockaden en lovlig facklig sympatiåtgärd till stöd för lovliga fackliga stridsåtgärder som Fria ukrainska fackföreningskonfederationen (KVPU) begärt mot Ryssland, som ukrainska hamnarbetare, skolchefer, rektorer och andra kommuntjänstemän kollektivt vidtagit mot sin arbetsgivare Ryssland och som belarusiska järnvägsarbetare kollektivt vidtagit mot sin arbetsgivare för att förhindra transporter av ryskt krigsmateriel till Ukraina. Sveriges Hamnar anser att det inte pågår några fackliga stridsåtgärder i Ukraina eller Belarus och att den varslade blockaden därmed inte är en facklig s.k. sympatiåtgärd till förmån för någon i en utländsk lovlig arbetsmarknadskonflikt. Enligt Sveriges Hamnar är det i stället fråga om en politisk stridsåtgärd med internationell anknytning.

För att en facklig sympatiåtgärd i kollektivavtalsreglerade förhållanden inte ska vara olovlig krävs att det har vidtagits en lovlig facklig stridsåtgärd och att den som anordnar sympatiåtgärden gör det för att stödja ena partssidan i den arbetsmarknadskonflikten (jfr 41 § första stycket fjärde punkten medbestämmandelagen).

Parterna har inte presenterat någon utredning om innehållet i utländsk rätt. Arbetsdomstolen finner på utredningens nuvarande stadium att förbundet inte ens gjort sannolikt att det förekommer någon utländsk lovlig facklig stridsåtgärd som har samband med förbundets varslade blockad. Blockaden kan således inte betraktas som en facklig sympatiåtgärd.

Är blockaden en lovlig politisk stridsåtgärd?

Om blockaden inte kan betraktas som en facklig sympatiåtgärd, är parterna överens om att det är fråga om en s.k. politisk stridsåtgärd med internationell bakgrund. Förbundet har framhållit att blockaden har en facklig bakgrund och syftar till att tydligt manifesteras solidaritet med KVPU och de ukrainska hamnarbetarna i hamnarbetarförbundet Skydd för rättvisa. Sveriges Hamnar anser att blockaden är olovlig eftersom den avser att, i strid med 41 § första stycket andra punkten medbestämmandelagen, ändra det förhållandet att affärsledningsrätten enligt kollektivavtalet tillkommer arbetsgivaren ensam, medan förbundet anser att blockaden är lovlig.

Arbetsdomstolen har inte anledning att anta annat än att parternas kollektivavtal på sedvanligt sätt vilar på den tysta förutsättningen att rätten till affärsledningen tillkommer arbetsgivaren ensam i den mån annat inte har uttryckligen avtalats.

Det vägledande rättsfallet i fråga om en politisk stridsåtgärd med internationell bakgrund i kollektivavtalsreglerade förhållanden är AD 1980 nr 15. I det rättsfallet hade svenska kollektivavtalsbundna arbetstagarorganisationer på uppmaning av internationella fackliga organisationer beslutat om blockad under en vecka av transporter till och från Chile. Arbetsdomstolen uttalade

att en i tiden obegränsad stridsåtgärd som avskär arbetsgivarens affärsförbindelser med ett visst land är otillåten, eftersom arbetstagarorganisationen måste inse att blockaden i själva verket innebär en varaktig begränsning av arbetsgivarens rätt att själv bestämma vem han eller hon vill driva affärer med. Det fanns enligt domstolen utrymme för att av nu redovisade skäl stämpla en politisk stridsåtgärd såsom otillåten så snart den varar någon längre tid och därmed mister karaktären av en protest- och demonstrationsåtgärd. Det kunde, enligt domstolen, också vara av betydelse hur ingripande stridsåtgärden är. En till sina verkningar begränsad blockad torde sålunda kunna upprätthållas under längre tid än en total arbetsnedläggelse som görs för att uttrycka avståndstagande från de politiska förhållandena i ett främmande land. Den praktiska följden av detta resonemang, enligt domstolen, blir att en politisk stridsåtgärd kunde tillåtas i kollektivavtalsreglerade förhållanden endast i den omfattningen den framstod som en protest- och demonstrationsåtgärd. Den inverkan en sådan begränsad åtgärd får i fråga om rätten att utöva affärsledningen blir enligt domstolen så jämförelsevis obetydlig att den fackliga organisationens intresse av att ge eftertryck åt sin politiska uppfattning måste ges företräde. Arbetsdomstolen konstaterade att den i det målet aktuella blockaden, som enligt vad som uppgivits inte hade fått några praktiska verkningar, låg inom ramen för vad som kunde anses tillåtet.

I detta fall är blockaden avsedd att vara under perioden 2–26 juni 2022, dvs. i ungefär tre och en halv vecka. Förbundet har framhållit att blockaden, som således är tidsbegränsad, i praktiken bara lär komma att beröra ett fåtal fartyg. Sveriges Hamnar har däremot framhållit att blockaden kan medföra att gods omdirigeras eller att ett visst anlop till och med helt upphör att komma till Sverige, och att hamnars affärsförbindelser därmed varaktigt kan försväras.

En sådan blockad som varslats har, åtminstone inom transportsektorn, enligt Arbetsdomstolens bedömning normalt inte obetydliga verkningar för berörda arbetsgivares affärsledningsrätt redan genom att det med fog kan antas att potentiella kunder inte väljer en samarbetspartner som på grund av blockaden inte kan uppfylla det som önskas. Även om beslutade mellanstatliga åtgärder i detta fall visserligen kan antas få effekt på berörda arbetsgivares affärsledningsrätt, finns det inte anledning att anta att blockaden skulle sakna, eller bara ha obetydliga, verkningar för affärsledningsrätten.

Enligt Arbetsdomstolens mening är den varslade blockaden avsedd att pågå under så pass lång tid och därmed få sådan inverkan på affärsledningsrätten att den inte framstår som en protest- och demonstrationsåtgärd. Arbetsdomstolen har då beaktat även att förbundet nyligen vidtagit en motsvarande blockad med ett snarlikt syfte som varade i ungefär en och en halv månad.

Arbetsdomstolens slutsats är därför att den varslade blockaden står i strid med 41 § första stycket andra punkten medbestämmandelagen och därmed är olovlig. Förbundets yrkande om interimistiskt beslut ska därför avslås.

Arbetsdomstolens ställningstagande

Arbetsdomstolen avslår Svenska Hamnarbetarförbundets yrkande om interimistiskt beslut.

Ledamöter: Sören Öman, Peter Syrén, Kurt Eriksson, Åsa Kjellberg Kahn, Johanna Torstensson, Carina Lindberg och Anders Hammarbäck. Enhälligt.

Rättssekreterare: Jonas Eklund